

VEJ

DANSK
VEJHISTORISK
SELSKAB

Dette er et nummer af tidsskriftet Vejhistorie - Danmarks specialtidsskrift for alt, hvad der rører sig omkring veje og vejtransport.

*Geels Bakke ved København 1851
malet af Andreas Juuel og fotografi
fra 2020.*

Tidsskriftet udgives af Dansk Vejhistorisk Selskab to gange om året, hvor det sendes til selskabets medlemmer.

Vi har også en fyldig hjemmeside med informationer om trafik på veje. Her er også mulighed for at tegne et gratis abonnement på den månedlige nyhedsmail med nyt fra området.

Man kan også blive medlem af selskabet, hvor man kan møde andre med samme interesse ved vores møder, ekskursioner til spændende steder og rejser til udlandet med veje og trafik som udgangspunkt.

VEJHISTORIE

no. 33//2019

Tidsskrift fra DANSK VEJHISTORISK SELSKAB

BROARS MJUKVÄRDEN

„ ... EFTER MORVILLES PLAN ”

ARKÆOLOGI OG STORE ANLÆGSPROJEKTER

SELSKABETS STUDIETUR – BELGIEN 23.-26. AUGUST 2018

ÆLDSTE SPOR AF VEJANLÆG I NORDVESTEUROPA ...

BOGANMELDELSER

- 03 BROARS MJUKVÄRDEN
Lars Martin Nilsson
- 11 „ ... EFTER MORVILLES PLAN“
Nils Kristian Zeeberg
- 19 ARKÆOLOGI OG STORE ANLÆGSPROJEKTER
Lars Ewald Jensen
- 24 SELSKABETS STUDIETUR – BELGIEN 23.-26. AUGUST 2018
- 26 ÆLDSTE SPOR AF VEJANLÆG I NORDVESTEUROPA ...
- 28 BOGANMELDELSER

FORORD

Dette nummer bringer tre artikler samt et kort uddrag af årsberetningen 2018 om Selskabets studietur til Belgien og et afsnit om vejhistoriske indslag i aktuel, lokalhistorisk litteratur, heriblandt om fundet af de tidligst daterede vejanlæg i Norden. Lars Martin Nilsson har i åbningsartiklen stillet sig den udfordrende opgave at forsøge at indkredse broers 'mjukvärden' – bløde værdier. Det vil sige broernes ikke-økonomisk målelige værdier – deres om man vil æstetiske og åndelige værdier. Dette er en opdatering af tanker, som han i 1985 fremsatte i tidsskriftet 'Stadsbyggnad' no. 3. Vi betragter den som en optakt til Selskabets næste store projekt: Udgivelse af en historisk skildring af danske broers og dansk brobygnings historie. Herom mere i VEJHISTORIE 34.

I sin afhandling: '... efter Morvilles Plan' skildrer Nils Kristian Zeeberg inspirationen til, publiceringen og indholdet af de tid-

ligst trykte danske vejkort fra 1781-86. Og med afhandlingen: 'Arkæologi og store anlægsprojekter' behandler Lars Ewald Jensen museumsverdenens vanskeligheder ved at skulle forene museumslovens bestemmelser, Slots- og Kulturstyrelsens forvaltning og Rigsrevisionens krav med de praktiske forhold og bygherrerens planlægning og projektafvikling.

Omtalen af lokalhistorisk etc. litteratur i dette nummer er affattet af Nils Kristian Zeeberg og Michael Hertz.

Redaktionen ønsker at rette en tak til ovennævnte bidragydere samt til Asfaltindustrien, som yder støtte til udgivelsen af dette hæfte.

Redaktionen

KOLOFON

VEJHISTORIE

Tidsskrift for Dansk Vejhistorisk Selskab
Nr. 33 // 2019

Medlemsblad for Dansk Vejhistorisk Selskab.
Udkommer forår og efterår.

ISSN 1600-776X

Udgives halvårligt af Dansk Vejhistorisk Selskab med støtte fra Asfaltindustrien for det ene nr. og ARKIL HOLDING A/S og COWI A/S for det andet nr.

Grafisk design | Kvorning Design & Kommunikation

Lay-out | Anna Falcon, annafalcon.dk

Tryk | Vejdirektoratet

Oplag | 500 eksemplarer

Redaktion

Fhv. seniorforsker Michael Hertz, redaktør
Viceinstituteder Morten Dam Rasmussen
Forsker Jørgen Burchardt
Museumsinspektør David Spurlin-Roe

Manuskripter fremsendes på diskette eller pr. e-mail på nedenstående adresse. Forfattervejledning kan rekvireres samme sted.

Dansk Vejhistorisk Selskab
Carsten Niebuhrsgade 43, 5.
1577 København V.

Postgiro 169-1791

t 7244 3333

dvs@vejhistorie.dk | www.vejhistorie.dk

ÆLDSTE SPOR AF VEJANLÆG I NORDVESTEUROPA ...

Ved Michael Hertz

Årbog 2018 for Museum Østjylland bringer en artikel, vi gerne ville have bragt i VEJHISTORIE, om dette havde været muligt.¹ I forbindelse med et naturgenopretningsprojekt i Enslev Mose syd for Mariager fjord har arkæologer fra Museum Østjylland i 2015, 2016 og 2017 foretaget udgravninger langs Kastbjerg Å. På grund af omstændighederne (økonomien) åbnedes kun et antal mindre udgravningsfelter ('vinduer') i mosen. Men de har ført til opdagelse af ikke mindre end 14 forskellige vej anlæg stammende fra tidlig middelalder, tidlig vikingetid, jernalder, yngre bondestenalder (o. 2500 før vor tidsregning) og helt tilbage til ældre bondestenalder (o. 3300 før vor tidsregning). I betragtning af, at forhistoriske veje er udgravet på mindre end 30 lokaliteter i Danmark, er resultatet af udgravningen vigtigt i nationalt perspektiv. Bl.a. da den har ført til påvisning af overraskende tidlige, træbyggede veje i Nordvesteuropa.

Det er disse fund, arkæolog Bo Madsen redegør for i årbogen, og som læserne af VEJHISTORIE hermed orienteres om i stærkt sammentrængt form.

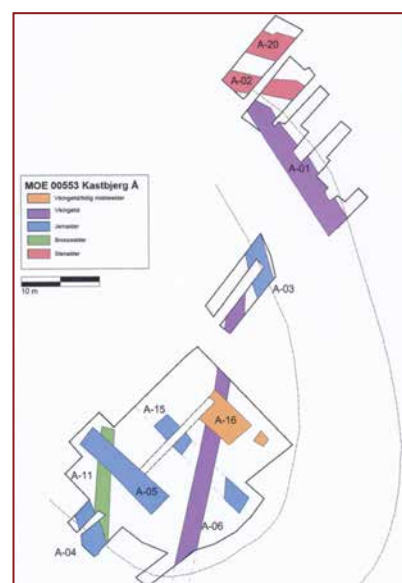
Af udgravningen fremgår således, at det seneste af de påviste anlæg (13. årh.) er kraftigt konstruerede, regulære vej-dæmninger med tagformet tværsnit lagt af hånd- til hovedstore sten på underlag af tømmer og grenværk. Mange af stenene er kløvede og kan formodentlig

være kvaderafslag, måske fra opførelsen af den nærliggende Enslev Kirke.

Fra tidlig vikingetid er påvist længere vejforløb konstrueret af lange stager, over hvilke er lagt tværliggende stager og vidjeværk samt måtter flettet af vidjer, der blev efterfyldt med sand. Altså en lettere trækonstruktion der blev fastholdt med nedrammede pæle.

Fra jernalderen er påvist tre anlagte passager, der er kantet af op til 500 kilo tunge kampesten og en indre vejkasse lagt af tømmer, stager og stenblokke samt fint vidjeværk og tørv. Konstruktionsprincippet minder om vejen til det jævngamle anlæg i Borremosen i Himmerland. Trægenstande fundet ved jernaldervejene i Enslev Mose, bl.a. forskellige vogndelev, to ardskeer og et såkaldt stang-åg eller horn-åg til fastgørelse på trækoksers horn, er C14-daterede til 500- og slutningen af 600-tallet efter vor tidsregning.

Den yngste af de to vej anlæg fra stenalderen har været et 2,2 m bredt vej anlæg lagt af tre-fire lag let tilhuggede stammer og kløvet tømmer (0,15 – 0,20 m i tværmål). Det er dateret til 2.500 før vor tidsregning. Konstruktionsprincippet er kendt fra andre udgravede veje fra den periode. Her har der øverst været lagt tværgående planker eller stager, så man har kunnet køre på vejen. Dybere nede er fundet strømeroderede rester af anlæg i form af kraftigere stammer og stolper, som er dateret til 2.800 – 2.900 før vor tidsregning. Åbenbart er her tale

Udgravningsfelterne i 2015 og 2016 med mere end 11 veje og vad fra fortiden. I 2017 åbnedes yderligere et felt i den nordlige ende, som afslørede flere anlæg. Gul: Tidlig middelalder. Lilla: Tidlig vikingetid. Blå: Jernalder. Grøn: Bronzealder eller jernalder. Rød: Bondestenalder. Årbog 2018 for Museum Østjylland, s. 87

om et vejstykke, der har været vedligeholdt gennem længere tid. Lignende smalle, plankelagte veje fra samme periode – tidlig enkeltgravetid, – er også dukket op i Tyskland og Holland. Det ældste anlæg, der altså synes mere end 5000 år gammelt og således er samtidigt med opførelsen af dysser og jættestuer, – det kulturtrin arkæologer kalder tragtbægerkulturen, – har haft en bredde på over 4 m og har bestået af langtgående, kraftige, lige stammer (tværmål 0,4 m) af længder op til 3.5 m. I enderne spores udsparringer og

10.7146/Vejhistorie2019no33pp26-27

Det ældste anlæg fra bondestenalder, endnu kun partielt afdækket. Det er bygget af tømmer i længderetningen, som kan have været dækket af tværliggende tømmer, grene eller ris, dateret til 3300 før vor tidsregning. Årbog 2018 for Museum Østjylland s. 92.

tilpasninger til andet tømmer. Eventuelt kan der være tale om genanvendt materiale. Tillige fandtes flere lodretstillede stykker træ, der formentlig er rester af nedrammede pæle. Det er uklart, om der er tale om en egentlig kørevej, – der er andetsteds påvist hjulspor og fundet et skivehjul fra ældre bondestenalder, – eller om vejen har været anlagt til passage for kvæg og gående mennesker. Stenaldervejene er orienteret øst – vest, mens vejene fra jernalder og vikingetid er orienteret mod nord og nordvest. Det er ikke oplyst, hvilke skiftende behov,

der kan have motiveret de forskellige orienteringer. Her kan altså gættes frit.

I fundmaterialet indgår også genanvendt tømmer: bygningsdele, døre eller lemme og huspaneler. Forekomsten af genanvendt træ i forbindelse med anlæggelse af vejene får Bo Madsen til at konkludere, at man ved C14-datering af sådanne anlæg med størst sikkerhed kan gå ud fra vidjer- og grenmaterialet.

Tidsskriftet VEJHISTORIE har gentagne gange bragt artikler om forhistoriske vejfund,² ligesom Selskabet har medvirket ved udgivelsen af de to bind

NOTER

- 1 Madsen, Bo: *Veje og vad gennem 4000 år. Arkæologiske undersøgelser ved Kastbjerg Å 2015-2017* – Årbog Museum Østjylland, Randers 2018, s. 84-97. ISBN 978-87-88732-55-9. ISSN 2245-2141.
- 2 VEJHISTORIE nr. 2, 4, 5, 7 og 27.
- 3 Kunwald, Georg: *Veje fra oldtid og middelalder i Broskov* (s. 13-36). – Jørgensen, Mogens Schou: *Oldtidens veje i Danmark. Nogle aspekter af den forhistoriske landfærd* (s.37-62). Braut 1 Nordiske vejhistoriske studier. Viborg 1996. ISBN 87-7491-716-1. ISSN 1396-5557.
- 4 Montelius, Jan-Olof: *Vägarkeologi och hålvägar* (s. 71-86). – Møller, Jens Thyge: *Jyske hulveje* (87-96). – Risbøl, Ole: *Hulveier i Norge. En faghistorisk status* (97-108). – Thörn, Raimond: *Forhistoriska vägar i Malmö, Sverige* (s. 135-148). – Brink, Stefan: *Hålvägar och andra lämningar av gamla vägar* (s. 149-152). – Skarpe, Tom W.: *Hulveger – forslag til begreper og terminologi* (s. 153-162). Braut 2. Nordiske vevhistoriske studier. Lillehammer, 2002. ISBN 82-91130-21-3. ISSN 1396-5557.

Nordiske Vejhistoriske Studier under navnet Braut, der udkom i 1996 og 2002, og hvor Braut 1 rummede artikler om oldtidsvejenes arkæologi i Danmark,³ og Braut 2 bragte syv artikler om hulveje og forhistoriske veje i Norden.⁴ Det er et tema, redaktionen fortsat agter at rette opmærksomheden på.